

ביאורים

חז"ל מלמדים אותנו שכאשר אדם עובר עבירה, היא משפיעה עליו ומשאירה עליו סימן רע. באופן פשוט היה מקום הלבין שזו הסיבה לכך שהתורה אסרה את מעשה העבירה - כדי להציל את האדם לכל יוזק גופו במעשה העבירה.

אלא שהבנה זו נדחית על הסף. על פי הבנה זו מגיעות המצוות והעבירות כשלב שני אחר בריאת הטבע. כלומר, הטבע הוא הראשוני והעיקרי, והמצוות שמושפעות מהטבע מלמדות את האדם כיצד לחיות בעולם בלי להיזק מהטבע. האמת הפוכה לחלוטין - התורה ומצוותיה קדמו לעולם, ועל פיהן נברא העולם. כשהתורה קבעה איסור, האיסור הוטבע בעולם, עד כדי כך שכאשר אדם עובר עבירה היא משאירה סימן רע, מפני שמעשה זה איננו מתאים לעולם שנברא על פי התורה והמצוות.

לפי זה אנו מבינים שהמצוות לא ניתנו במטרה להועיל לאדם, אלא הן גזרה וקביעה של הקב"ה, שכתוצאה ממנה יש השפעה גם בעולם.

הרחבות

• מהות וחיצוניות

ובשביל השנוי שבהם ימשך אחריהם טבע זר משנה גם כן. המהר"ל יוצא מנקודת הנחה שהשינויים שאנו רואים כלפי חוץ, נובעים ממקום מהותי. במקומות רבים בכתבי המהר"ל מופיע הקשר בין מהות הדבר לאופן בו הוא נראה כלפי חוץ. באמצעות עיסוק במספרים, בתכונות ובכל מיני נתונים חיצוניים ושוויים לכאורה, עומד המהר"ל על מהות הנושא אליו הם מתייחסים. יסוד זה מקורו במדרש: "מלך בשר ודם בונה פלטין... דיתפראות ופיניקסאות (מסמכים) יש לו, לדעת היאך הוא עושה... כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובורא את העולם" [בראשית רבה א, א]. העולם נברא על פי התורה, ולכן מובן מדוע שינוי דיני בין מינים שונים יתבטא כלפי חוץ [על פי דברי המהר"ל בנתיב התורה א].

• הטומאה והמוות

אין בטבע שיהיה המת מטמא. ר' יהודה הלוי כותב על דיני טומאה: "כבר אמרתי לך שאין יחס בין שכלינו ובין הענין האלהי, וראוי שלא נשאף לתת טעמים לכמו אלה הדברים הגדולים. אבל אני אומר, אחר בקשת המחילה, ומבלי להחליט שהוא כן, שאפשר שיהיו הצרעות והזיבות תלויות בטמאת המת, כי המוות הוא ההפסד היותר גדול, והאיבר המצורע כמת, וכן שכבת הזרע הנפסדת, מפני שהיא בעלת רוח טבעית מוכנה להיות זרע ויתאוה ממנו אדם, ולפיכך הפסדה הפך לסגולת החיות והרוח" [כוזרי ב, ס]. מחד, ר' יהודה הלוי מביע הסתייגות בבואו לעסוק בטעמי תורה, ומאידך הוא מציע אפשרות לטעם.

שאלות לדין

מתי האדם יפסיק להרגיש את 'טמטום הלב' שנגרם לו בעקבות עברה שעבר?
האם יש עניין לנסות למצוא טעמים רציונאליים למצוות?

ובפרק אמר להם הממנה (יומא לט, א): ונטמאתם בהם (ויקרא יא, מג). תנא רבי ישמעאל: עברה מטמטם לבו של אדם, שנאמר: אל תטמאו בהם ונטמאתם בהם, אל תקרא ונטמאתם אלא ונטמאתם בהם. הרי כי לא אמרו רק עברה מטמטם לבו של אדם. ואמר, כי הטמטום הזה מצד עברה. כי מפני שעבר המצוות אשר ראוי לאדם, מצד אשר נפשו נפש אלהית, כמו שאמרנו, ולכן העברה מטמטם לבו של אדם, אבל אין זה מצד הטבע של השרצים. ואם כי האמות שכל הדברים האסורים מולידים מזג רע, אין זה טעם האסור. רק כי מה שאסרה התורה אותם, בזה נראה כי הם דברים יש בהם שנוי ויוצאים מכלל שאר המאכלים, שהם טהורים. ובשביל השנוי שבהם ימשך אחריהם טבע זר משנה גם כן*, וכמו שכתבנו זה גם כן למעלה, אבל אין זה טעם באסור והתיר, שאם כן היתה התורה ספר רפואות או ספר הטבע. וכאשר השיב רבי יוחנן בן זפאי לגוי, כי מצוות פרה אדמה על דרך זה, והיא כמו פעולות הטבע או סגלה מן הסגלות, אמרו לו: לזה דחיתו בקנה, לומר לו, כי מצוות התורה על דרך זה. אבל אנו, שאנו יודעים כי אין מצוות התורה על דרך זה, אם כן מה אהה אומר לנו? והשיב: שצאין המת מטמא ואין המים מטמאים. פרוש, כי אין בטבע שיהיה המת מטמא*, או שיהיה המים מטמאים, שאין כאן דבר טבעי במצוה זאת. רק גזרה גזרת, אי אהה רשאי לעבר עליה.

והפירוש הוא, כי הכל מצד הסדר שנתן השם יתברך לנו מצוה שכלית, מתחייב כן. ובשביל כך, המת מטמא את האדם והמים מטמאים. והכל מחייב החקמה, היא התורה שנתן השם יתברך לאדם. אבל שיהיה דבר זה טבעי, דבר זה אינו. רק, כי כך הסדר של השם יתברך לאדם בחכמתו. ומצד החק שהיא שיהיה לאדם, המת מטמא והמים מטמאים. ומפני כך אין להרהר אחר זה, כי עמוק עמוק מי ימצאנו. כי אין התורה טבעית. שאלו היתה התורה טבעית, היה זה קשיא מה ענין הטמאה והטהרה. אבל אין זה דבר טבעי כלל, רק הוא סדר שכלי.

במק אמר להם הממונה שנינו: תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר: ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם, אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם. חכמים הדגישו שהעבירה מטמטמת לבו של אדם, ולא עצם אכילת השרצים מטמטם את לבו. טעם הדבר מפני שהאדם עבר על המצוות שהיה צריך לקיימן לפי מעלת נפשו האלוהית, וכאשר אינו מקיים אשר ראוי לו, מטמטמת העבירה את לבו. ואף אמנם שאכילת הדברים האסורים מולידה באדם תכונות שליליות, אין זה טעם איסורם. אלא מפני שהתורה אסרה אותם באכילה, מוכח שהם שונים במהותם מהמאכלים המותרים, ומפני שהם שונים, בהכרח יש בהם טבע שונה מהמאכלים המותרים, וכמו שכבר כתבנו דבר זה לעיל. אבל אין המהות השונה סיבת ההיתר והאיסור באכילת מאכלים שונים, כי אם נאמר שסיבת ההיתר והאיסור היא מפני שהם מוזיקים או מועילים, תהיה התורה כספר רפואה או שמירת הטבע. כאשר רבי יוחנן השיב לגוי שמי פרה אדמה פועלים פעולה טבעית לסלק את רוח הטומאה, לא קבלו תלמידיו הסבר זה כהסבר אפשרי, ואמרו: לזה דחית בדברים בטלים, דברים שאינם אמת, אבל מה תשיב לנו? השיב להם: הטומאה אינה דבר טבעי, והמים אינם מסלקים הטומאה כההליך טבעי. אלא הכל גזירה אלוהית שחייב האדם לציית לה.

ביאור העניין של טומאת המת וטהרת מי פרה אדמה הוא, שהקב"ה נתן לנו את המצוות על פי 'השכל האלוהי', כלומר שהדבר מוכתב על ידי הקב"ה, לכן המת מטמא והמים מטהרים. הכל מחייב המציאות מפני שכך גזרה חכמתו של הקב"ה, ודבר זה מתגלה לנו בתורה. כלפי האדם זהו חוק אלוהי, ומשום כך אין השכל האנושי יכול להרהר אחר עניין זה, כי רחוק הוא מהשכל האנושי. בודאי שאין עניין זה טבעי, כי על פי הטבע אין מקום לטומאה וטהרה, אלא עניין זה הוא עניין אלוהי.

אע"פ שאכילת מאכלים אסורים מוזיקה אין זו סיבת איסורם, איסורם היא גזירה

התורה היא שכל אלוהי ולכן היא גזירה שאינה מובנת להגיון האנושי

